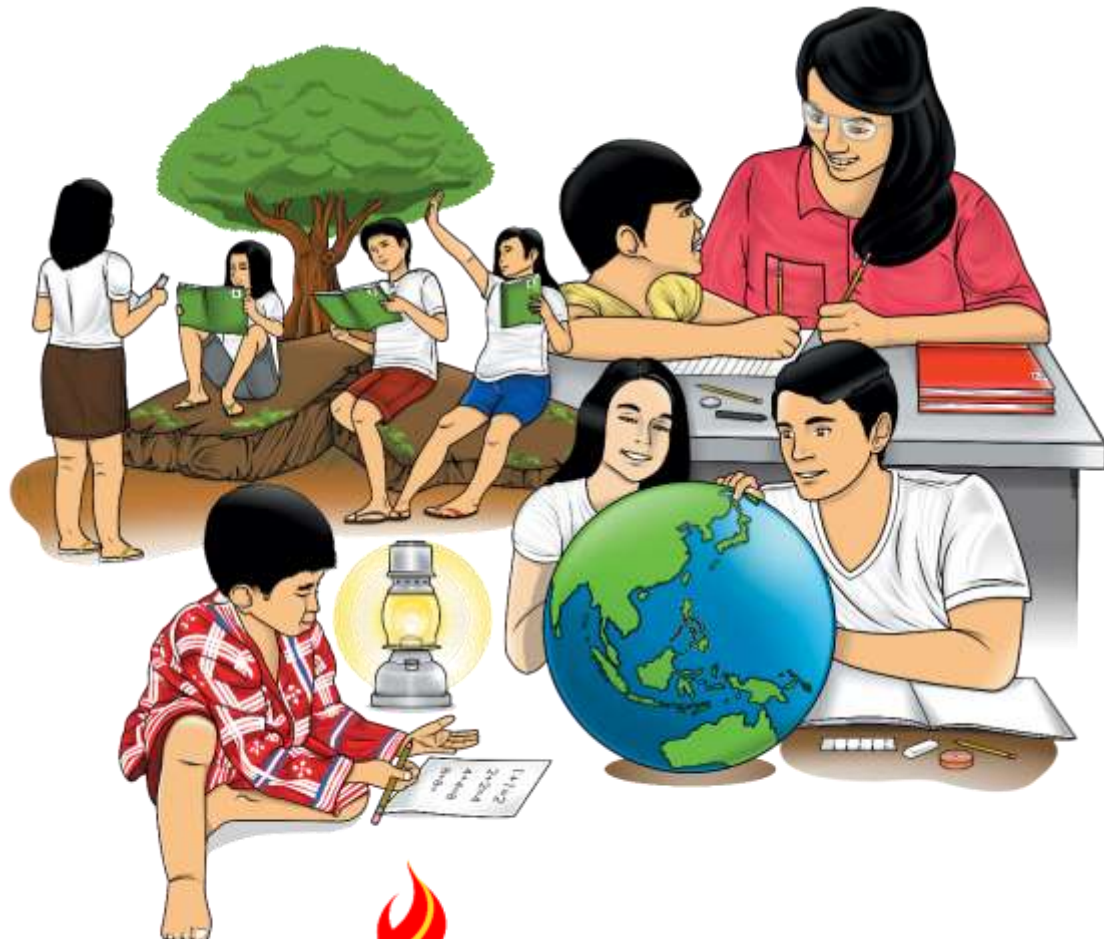

Edukasyong Pantahanan at Pangkabuhayan

ICT and Entrepreneurship– Modyul 5: “Dapat Ligtas Ka!”

**Edukasyong Pantahanan at Pangkabuhayan – Ikalimang Baitang
Alternative Delivery Mode
ICT and Entrepreneurship– Modyul 5: “Dapat Ligtas Ka!”
Unang Edisyon, 2020**

Isinasaad sa Batas Republika 8293, Seksiyon 176: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa anomang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayonpaman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito ay pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o *brand name*, tatak o *trademark*, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsumikapang matunton ang mga ito upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang-aring iyon. Ang anomang gamit maliban sa modyul na ito ay kinakailangan ng pahintulot mula sa mga orihinal na may-akda ng mga ito.

Walang anomang parte ng materyales na ito ang maaaring kopyahin o ilimbag sa anomang paraan nang walang pahintulot sa Kagawaran.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon
Kalihim: Leonor Magtolis Briones
Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul

Manunulat: Hazel C. Plaza

Editor: Wilma S. Carreon, Gina J. Galvez, Henry T. Jarina

Tagasuri: Elizabeth B. Ballais, Gary B. Mosquito

Tagalapat: Eugene S. Ignacio

Tagapamahala:

Ramir B. Uytico
Arnulfo M. Balane
Rosemarie M. Guino
Joy B. Bihag
Ryan R. Tiu
Judella R. Lumpas
Margarito A. Cadayona, Jr.
Jose B. Mondido
Francisco L. Bayon-on, Jr.
Amer L. Santolorin
Medarlou A. Genoguin

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education – Regional No. VIII

Office Address: Government Center, Cadahug, Palo, Leyte

Telefax: 053 – 832-2997

E-mail Address: region8@deped.gov.ph

5

Edukasyong Pantahanan at Pangkabuhayan

**ICT and Entrepreneurship– Modyul 5:
“Dapat Ligtas Ka!”**

Paunang Salita

Ang *Self-Learning Module* o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na Paunang Pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding Pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May Susi ng Pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anumang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

Alamin

Pamilyar ba kayo sa mga *Skype, Viber, o FB Messenger*? Paano ninyo maisasagawa ang ligtas at responsableng pagsali sa usapan gamit ang mga *website* na ito?

Sa pagpapatuloy ng aralin, malalaman mo sa modyul na ito ang mga dapat isaalang-alang sa ligtas at responsableng pamamaraan sa pagsali sa isang *discussion forum* at *chat*. **(EPP5IE-0c-9)**

Subukin

Panuto: Piliin sa **Hanay B** ang titik ng tamang sagot na maglalarawan sa mga salita sa **Hanay A**. Gawin ito sa kuwaderno.

HANAY A	HANAY B
_____ 1. <i>Computer virus</i>	a. pamumuna ng tao, lugar o kaganapan na walang katanggap-tanggap na basehan
_____ 2. <i>Chat</i>	b. napagkukunan ng dagdag na impormasyon at datos
_____ 3. <i>Internet</i>	c. tawag sa <i>FB messenger, Skype, Viber</i> at iba pa.
_____ 4. <i>Cyber bullying</i>	d. pag-uusap sa pagitan ng dalawa o higit pang mga tao
_____ 5. <i>Discussion forum</i>	e. nakasisira ng mga <i>files</i> at <i>computer units</i> at maaaring maipasa sa pamamagitan ng mga dokumento.

Aralin

1

Dapat Ligtas Ka!

Ang ligtas at responsableng pamamaraan sa pagsali sa isang *discussion forum* at *chat* ay mahalaga upang maiwasan ang panganib na dulot nito. Kaugnay nito, mahalagang ingatan ng mga gumagamit ang pagbibigay ng mga mahahalagang personal na impormasyon na maaaring magamit sa mga maling transaksyon. Maging masunurin sa mga alituntunin na ipinatutupad para maging maayos at kapaki-pakinabang ang paggamit nito.

Balikan

Panuto: Basahin ang bawat pangungusap. Isulat ang **T** kung tama ang isinasaad ng pahayag at **M** naman kung mali. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

- _____ 1. Ang *discussion forum* o *chat* ay malaking tulong para sa mga tao upang mapabilis ang pakikipagkomunikasyon, pangangalap ng mga datos o impormasyon.
- _____ 2. Iwasang gumamit ng *web camera* sa pakikipag *chat* o pakikipag-usap gamit ang *internet* kung hindi kilala ang kausap.
- _____ 3. Ibigay ang mga mahahalagang impormasyon gaya ng *password* sa ibang tao.
- _____ 4. I-*shut-down* ang kompyuter at i-*off* ang koneksiyon ng *internet* kung tapos nang gamitin ang mga ito.
- _____ 5. Gumamit ng *font* na mahirap basahin.
- _____ 6. Maging mahinahon sa pakikipag-usap sa *chat* at iwasang gumamit ng mga masasamang salita.
- _____ 7. Gamitin ang tunay na pangalan sa *discussion forum* o *chat*.
- _____ 8. Gumamit ng mga salitang nagpapahayag ng diskriminasyon, pang-aabuso at bastos.
- _____ 9. Ingatan ang mga personal na impormasyon.
- _____ 10. Iwasan ang paggamit ng “*caps lock*” o malalaking titik sa pakikipag-*chat*.

Tuklasin

Matutuhan mo sa modyul na ito ang mga dapat isaalang-alang sa ligtas at responsableng pamamaraan sa pagsali sa *discussion forum* o *chat*. Mahalagang isaalang-alang ang kaligtasan ng mga taong gumagamit nito.

Para lubos na maunawaan ang mga pamamaraan para ligtas at responsableng paggamit ng *internet* at magkaroon ng mga karagdagang kaalaman tungkol sa aralin, sagutin muna ang mga sumusunod na pagsasanay. Gawin ito sa kwaderno.

Panuto: Isulat ang **Tama** kung ang pahayag ay wasto at **Mali** kung ito ay hindi. Gawin ito sa iyong kwaderno.

- _____ 1. Huwag ipamimigay ang mga mahahalagang impormasyon sa paggamit ng *discussion forum* o *chat* gaya ng *password*, *user name* at iba pa.
- _____ 2. Maaaring magpost ng mga mahahalagang impormasyon na hindi mo pag-aari at iwasang ilagay ang pangalan ng tunay na may-ari nito.
- _____ 3. Iwasang magpost ng mga sensitibong isyu o usapin na maaaring makasira ng ibang tao.
- _____ 4. Huwag makipag-*chat* sa mga taong hindi kakilala o nagpapanggap lamang gamit ang hindi tunay na pangalan.
- _____ 5. Ang pagpopost ng mga *advertisement* o *endorsement* ay dapat iwasan lalo na kung ito ay labas sa *topic* ng *forum*.

Suriin

Bagamat napag-aralan mo na ang tungkol sa mga panuntunan sa paggamit ng *discussion forum* o *chat*. Subalit muli itong balikan upang maging mas madaling unawain ang mga bagay na kailangan isaisip at pahalagahan kung gagamit ng mga ito.

Ang **Discussion Forum** ay maihahalintulad sa isang *discussion board* kung saan maaaring mag-*post* ng iba't ibang paksa na nagnanais ng kasagutan o opinyon mula sa iba. Karaniwan sa mga paksa ay nagbibigay kasagutan sa mga problema o kaya ay nagbibigay ng mga pamamaraan sa paggawa ng isang gawain.

Ang **Chat** ay isang *real time* na pag-uusap sa pagitan ng dalawa o higit pang mga tao. Di gaya ng isang *discussion forum*, ang pagsagot sa *chat* ay agad-agad. Ito ay sa kadahilahang ang mga taong kasali sa *chat* ay *online* o kasalukuyang nasa harapan ng *computer* o anumang *device* at konektado sa *internet*. Karaniwan din na mas mabilis ang palitan ng sagot sa diskusyon sa isang *chat* kumpara sa isang *discussion forum*.

MGA DAPAT ISAALANG-ALANG SA LIGTAS AT RESPONSABLENG PAMAMARAAN SA PAGSALI NG DISCUSSION FORUM AT CHAT
--

DISCUSSION FORUM	CHAT
1. Palaging isaisip at isagawa ang mga panuntunan sa kagandahang –asal sa paggamit ng <i>internet</i> .	1. Ugaliin ang panuntunan.
2. Basahin ang mga patakaran sa sasalihang <i>discussion forum</i> upang lubos na maunawaan ang mga kailangan gawin.	2. Maging malinaw sa mga pahayag upang maunawaan nang lubos ang kausap.
3. Siguraduhing tama sa paksa ang <i>discussion forum</i> na sasalihan. Iwasan ang pagpo- <i>post</i> ng mga paksang malayo sa layunin ng <i>discussion forum</i> .	3. Sumagot ng ayon sa tinatanong ng kausap. Iwasan ang pagsasagot nang hindi tama o walang batayan.
4. Sa tuwing magpo- <i>post</i> ng paksa, siguraduhing ito ay malinaw para sa lahat ng makakabasa. Ugaliin din na sundin ang lenggwaheng nirerekomenda	4. Sumagot kaagad dahil tiyak na naghihintay ng mabilis sa sagot ang kausap.

upang lubos pa itong maintindihan ng lahat.	
5. Bago mag- <i>post</i> ng paksa, magsiyasat muna kung may kaparehong paksa na ang nasagot at napag-usapan upang maiwasan ang pag-uulit nito.	5. Magpaalam ng maayos sa kausap bago mag- <i>offline</i>
6. Kung sasagot naman sa isang paksa, siguraduhing tama o totoo ang isasagot. Huwag maglalagay ng sagot na walang basehan dahil maaari itong ikapahamak ng makababasa.	

Mga karagdagang kaalaman upang hindi mapahamak sa pagsali sa **discussion forum** at **chat**:

1. Siguraduhing kakilala ang mga nakakausap sa *internet*.
2. Gamitin ang *chat* sa wastong paraan at iwasan ang mga hindi makabuluhang usapan.
3. Igalang ang mga kausap sa *chat* at parehong gumamit ng *web cam* o *web camera* para parehong makita ang hitsura ng taong kausap.
4. Kung makikipag-usap sa *chat*, iwasan ang magbitaw ng mga masasamang salita na maaaring makasakit sa damdamin ng kausap. Maging mahinahaon sa lahat ng oras.
5. Gamitin ang mga kilalang *forum* o *chat* sa pakikipag-usap gaya ng *FB Messenger*, *Skype* at *Viber*.
6. Huwag gumamit ng mga malalaking titik (ALL CAPS) sa pagsusulat ng mga mensahe. Tandaan na ang paggamit ng malaking titik ay nagpapahiwatig ng paninigaw sa kausap.
7. Tutukan ang nilalaman ng mensahe sa pakikipag-*chat* at iwasan ang madalas na paggamit ng iba't ibang *emoticons*, tulad ng *smiley face* maging sa personal man o pagnenegosyo.
8. Iwasan ang mag-*post* ng kahit na anong *media file* o impormasyong hindi mo pag-aari, at, kung hindi man maiiwasan ay ilagay ang pangalan ng may-ari/awtor nito bilang pagkilala.
9. Huwag mag-*post* ng mga impormasyong labas sa usapan o anumang *endorsement* o *advertisement*.
10. Iwasan ang mag-*post* ng mga sensitibong bagay o impormasyon lalo na kung naka-pampublikong gamit at huwag magpasa ng mga dokumentong hindi nabubuksan at maaaring magdala ng *computer virus* na puwedeng makasira ng mga *files* at *computer units*.

Pagyamanin

Panuto: Kopyahin sa iyong kuwaderno ang talahayanan na makikita sa ibaba. Lagyan ng tsek (✓) ang bilang kung taglay mo ang kaalaman at kasanayan sa paggamit ng *social media* at ekis (X) kung hindi. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

KAALAMAN AT KASANAYAN	✓	X
1. Nakasusunod sa usapan sa isang <i>discussion forum</i> at <i>chat</i> .		
2. Natutukoy ang mga <i>website</i> na nagbibigay ng serbisyo tulad ng <i>discussion forum</i> at <i>chat</i> .		
3. Nakasasali sa mga <i>group chat</i> .		
4. Nakapagpopost ng sariling mensahe sa <i>discussion forum</i> at <i>chat</i> .		
5. Naisasaalang-alang ang tamang pag-uugali sa paggamit ng <i>internet</i> o pagsali sa isang <i>discussion forum</i> at <i>chat</i> .		

Isaisip

Ano ano ang mga dapat isaalang-alang sa ligtas at responsableng pamamaraan sa pagsali sa *discussion forum* at *chat*?

Para lalong maunawaan ang iyong kaalaman tungkol sa ligtas at responsableng paggamit ng *discussion forum* o *chat*, sagutin ang sumusunod na pagsasanay.

Panuto: Punan ng tamang salita ang bawat patlang upang mabuo ang isinasaad ng bawat pahayag. Piliin ang tamang sagot sa loob ng kahon. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

online chat	internet	log in
emoticons o smiley face	ALL CAPS	post
chat	responsible	
computer virus	web camera	

1. Ugaliing isaisip ang mga panuntunan sa responsableng paggamit ng _____ upang maiwasan ang pagkakaroon ng problema.
2. Gamitin ang _____ sa wastong pamamaraan lalo na sa pakikipag-usap sa mga kaibigan at bagong kakilala.
3. Iwasang mag _____ ng mga sensitibong impormasyon na maaaring maging sanhi ng pagkakaroon ng problema.
4. Huwag gumamit ng _____ sa pagsusulat ng mga impormasyon sa *thread* upang hindi mapagkamalang naninigaw sa *ka-chat*.
5. Iwasan ang madalas na paggamit ng _____ sa mga mensahe upang mapagtuunan ang nilalaman ng mensahe o impormasyon.
6. Mahalaga ang _____ at ligtas na paggamit ng *discussion forum* o *chat* sa pakikipag-usap sa ibang tao.
7. Ugaliing gumamit ng _____ upang makita ng bawat isa ang hitsura ng kausap.
8. Ang mga taong may masasamang intensiyon sa kapwa ay laging nakaabang sa kanilang mabibiktima sa pamamagitan ng _____.
9. Iwasan ang mga taong madalas na mag _____ sa mga *chat room* na gumagamit ng ibang pangalan upang kunin ang atensiyon ng mga batang gumagamit ng *internet*.
10. Huwag magpapadala ng mag *files* na hindi nababasa at maaaring may nilalaman na _____ na pwedeng maging sanhi ng pagkasira ng mga *files* at *computer units*.

Isagawa

Gamit ang inyong sariling *facebook account*, gumawa ng isang *discussion forum* o *group chat*. Pumili ng tatlong gabay para sa ligtas at responsableng pagsali sa nabanggit na *application*.

Tayahin

Panuto: Lagyan ng tsek (✓) ang bilang kung ang pahayag ay tama at ekis (X) naman kung mali. Gawin ito sa kuwaderno.

- _____ 1. Siguraduhing tama sa paksa ang *discussion forum* o *chat* na sasalihan.
- _____ 2. Sa pakikipag *chat* sumagot kaagad dahil tiyak na naghihintay ng mabilis na sagot ang kausap.
- _____ 3. Gumamit ng *web camera* sa pakikipag *chat* upang makita ang hitsura ng kausap.
- _____ 4. Magpost ng mga sensitibong bagay o larawan na hindi kaaya-aya sa paningin.
- _____ 5. Ugaliing magpasa ng mga *files* o dokumento na hindi nabubukasan at maaaring naglalaman ng *computer virus*.
- _____ 6. Iwasang makipagtransaksyon at makipagkita sa mga taong nakilala lamang sa *internet*.
- _____ 7. Gumawa ng *account*, at i-access ang *files* ng ibang tao ng walang pahintulot.
- _____ 8. Huwag igalang at huwag gumamit ng mga magagalang na salita sa pakikipag-usap sa *social media*.
- _____ 9. Ipagsabi ang *password* kahit kanino para lahat pwedeng maka *access* sa *account*.
- _____ 10. Laging i-*log out* ang *account* pagkatapos gumamit ng *gadget*.

Karagdagang Gawain

Panuto: Mula sa ginawang *discussion forum* o *group chat*, magtala ng tatlong positibo at negatibong epekto nito sa iyo. Ibigay ang iyong saloobin o opinyon hinggil sa inyong itinala. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Epekto ng Paggamit ng <i>Discussion Forum</i> at <i>Chat</i>	
Positibo	Negatibo
Saloobin / opinyon:	

Susi sa Pagwawasto

Tayahin p.8

- ✓
- ✓
- ✓
- X
- X
- ✓
- X
- X
- X
- ✓

Isaisip p.7

- Internet
- chat
- post
- ALL CAPS
- emojicons o smiley faces
- responsible
- web camera
- online chat
- log in
- computer virus

Pagymanin p.6

- May iba't ibang kasagutan ang mga mag-aaral.

Tuklasin p.3

- Tama
- Mali
- Tama
- Tama
- Tama

Balikan p.2

- T
- T
- M
- T
- M
- T
- T
- M
- T
- T

Subukin p.1

- e
- d
- b
- a
- c

Sanggunian

Curriculum Guide Grade 5, Edukasyong Pantahanan at Pangkabuhayan 5
ICT and Enterprenuership - (EPP5IE-0c-9), p. 22

<http://www.zonealarm.com/blog/2014/06/what-need-know-about-peer-to-peer-file-sharing/>

“Forum Guidelines”, <https://forum.geeto.org>

WordPress Forum pictures, <https://wordpress.org/support>

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph